

Anton Anghel – un scriitor șocant: „Scrisul e o experiență violentă“

Anton Anghel a publicat în 1993, în Quebec (Canada) un roman în limba franceză, *Fortuna Star*, care a făcut senzație. Despre *Fortuna Star*, s-a scris printre altele: „este, fără discuție unul dintre romanele cele mai libere, cele mai subversive și cele mai truculente din întreaga noastră literatură“, din Canada (Francine Bordeleau, „Lettres québécoises“). Sau: „este un roman al exagerării, al risului generos, extraordinar de vizual. Cu scene halucinante. /.../ Și totdeauna cu un suris demonic, cu o imaginație diabolică. Am căutat degeaba, *Fortuna Star* este un roman incomparabil (J. Gagnon, „Voir“). Ori: „*Fortuna Star* este un cocktail exploziv de sex, bani și sânge, cu un strop de nebunie filosofică, un roman aiuritor“ (Gilles Crevier, „Journal de Montreal“).

Scriitorul, după o scurtă perioadă de glorie, când a dat interviuri pretutindeni, a dispărut. Pur și simplu s-a retras din viața vizibilă și în timp ce cartea lui ajunsese un *best-seller*, autorul a devenit de negăsit. Nimeni, nici editorul lui nu mai știa nimic de el, iar identitatea lui și faima cărții publicate în 1993 au devenit cu timpul la Montreal vagi și imprecise ca niște fapte intrate în folclor. Despre Anton Anghel nu se mai știa nici dacă locuiește în Canada, nici dacă, cel puțin, mai este în viață.

Și iată că brusc scriitorul a reapărut. Ca să mulțumească autorului unei cronici literare publicate în „Timpul“. Și ca să răspundă cu solitudine la întrebările acestuia.

Mircea Gheorghie: *Domnule Anton Anghel aș vrea să începem cu o scurtă prezentare. Nimeni nu știe nimic despre dumneavoastră, decât doar atât, că ați scris cartea aceasta extraordinară...*

Anton Anghel: Ea e mai importantă decât mine. M-am născut la București, 11 August 1948, dar familia mea este din Transilvania – Seusa, un sat nu departe de Alba Iulia, dincolo de Mureș. Am studiat la Liceul „Gheorghe Lazăr“, din București. Pe urmă, în Canada, unde am ajuns prin '80, am urmat cursuri în Cinema, Științe Politice, Criminologie, Literatură. Simplă curiozitate. Nici o intenție de a avea o diplomă. Și, pe plan intelectual, nici un mare câștig. În tinerețe, însă, voiam să devin regizor de film. Dar am făcut închisoare. Nu eram dizident, nu luptam pentru libertatea altora, mă interesa doar libertatea mea personală. De-aia m-au închis, că am încercat să trec granița fraudulos, de două ori.

M.G.: Erați tânăr...

A.A.: Nu-mi place să vorbesc despre închisoare. Este un subiect care face apel la emoțivitate. Orice aș zice, ideea de suferință este prezentă. O suferință pe care am trăit-o. Dar pentru că a fost impusă de alții, eu nu am nici un merit. Eu, doar am trecut prin ea. Am fost la Gherla. Am stat puțin la Aiud. Dar, amîndouă închisorile m-au marcat pe viață. Aveam 25 de ani, eram băiat cuminte, citit, cultivat, voiam să devin regizor de film. Și nu-mi venea să cred: mă aflam în Evul Mediu. Îmi puneau lanțuri cu nituri la glezne. Bătute cu ciocanul, pe o buturugă de lemn. Nu-mi venea să cred. Dar, pînă la urmă, am crezut. Pentru mine, nu milițienii erau de vină. De vină, era specia umană.

M.G.: Revenind la carte, care a fost un best-seller în 1993: este un roman inteligent, de acțiune, concomitent grav, parodic, cinic și sentimental – istoria unui hold-up condus de un personaj cu nume spaniol, Alex Bandera, dar care este, în realitate, român. Romanul este autobiografic?

A.A.: Tot ce face Bandera, am făcut și eu. Tot ce gîndeste Bandera, am gîndit și eu. Tot ce simte Bandera, am simțit și eu. Dar *Fortuna Star* nu este un roman autobiografic. E multă ficțiune în cartea asta. Dar câteva detalii amuzante: în *Fortuna Star*, locuința lui Bandera este exact locuința pe care o aveam înainte de arestare. Inclusiv cărțile din bibliotecă, inclusiv ce se vedea pe fereastra de la baie. Aveam și o vecină frumoasă. Dar nu era Nastasia. Decît, din cînd în cînd. Pe urmă clădirea, care purta numele *Fortuna Star*, se pare că au căutat-o în toată America de Nord – și au găsit-o, la Boston!

Deși acțiunea romanului se petrece la Montreal. O clădire mare, aia de la Boston, cu aceeași arhitectură interioară descrisă în carte, în mijlocul unui parc. Sper că nu s-au pus să-l sape, dar n-ar fi exclus.

M.G.: Cine a căutat-o?

A.A.: Informația despre clădirea căutată și găsită la Boston, mi-a fost dată de avocatul meu. Eu nu am pus nici o întrebare. Nu mi se părea important. Avocatul meu, Sidney Litman, nu mai există. Era un criminalist foarte cunoscut la Montreal, nu se ocupa decât de clienți „celebri“. Dezavantajul, cu asemenea clienți, este că sînt periculoși. Sydney a fost omorît în plină zi, la volanul mașinii pe care o conducea. Trei cartușe de calibrul 9 mm, un *travail* de profesionist. Clădirea *Fortuna Star* nu există. Aveam nevoie de o clădire, de o fată, care să aibă o anumită „personalitate“. Ceva care, de manieră vagă, să amintească un „templu“. Era bine pentru cititor, era bine pentru mine – sincer să fiu, mi-ar fi plăcut un asemenea decor. De obicei, ambianța este foarte prozaică. Camioanele blindate nu au nici un sens de *romanesque*. Singurul lucru plăcut, camioanele lui Wells Fargo aveau o culoare frumoasă: un roșu închis, dar nu prea tare, care era plin de viață... Știți, legătura lui Bandera cu experiența mea canadiană îmi activează un vechi instinct de „clandestinitate“. Ceva se contractă în mine. De aceea, de mine, nu-mi prea place să vorbesc. Pot să vorbesc de principii, de generalități, de anumite atitudini, dar niciodată nu voi intra în detalii.

M.G.: O clipă! Deci ați făcut închisoare și în Canada...

A.A.: Domnule, dar scrie la începutul cărții, e acolo o introducere, se cheamă *En guise d'introduction*. Descriu cum în 1990 polițistii au năvălit în casa mea, peste mine, fiindcă știau că executasem o pedeapsă de șapte ani pentru devalizarea unui camion blindat și mă suspectau că pun la cale alta. Au găsit lista personajelor din romanul pe care-l scriam și au crezut că sînt bandiți adevărați, complicitii mei! Poliția a fost convinsă că a dat lovitura. Avea în mîna numele bandiților, o schemă excelentă a unui atac important. Erau lucruri pe care nu le înțelegea, dar credea că, făcînd o bună anchetă, totul va ieși la lumină. Bandera, Vaida, Stalin, Poetul, Nastasia, Sonia, au fost căutați de Jandameria Regală, de F.B.I, de Interpol. Polițistii au trebuit să spună asta la proces, nu au avut încotro. Am fost achitat. Aceasta este povestea. O poveste adevărată.

M.G.: Care sînt antecedentele romanului publicat în 1993. Ce ați mai scris înaintea lui?

A.A.: Nici un precedent. N-am publicat nimic. Dar miracole nu există. Nimeni nu poate să scrie, dintr-o dată, un roman complex de 500 de pagini. Nimeni nu poate să evite suferința. Scrisul e o experiență violentă. Ea implică judecata, ideile, afectivitatea. Cuvintele rămîn. Miine, sau poimîine, nu putem scrie mai bine ca ieri. Nu putem să scriem decât altceva. Eu a trebuit să iau totul de la început. Cum se face un simplu dialog? Vocea naratorului, cînd este ea clară? Cînd este difuză? Și dacă este difuză, de ce? Zeci, sute de întrebări de această natură, la care, initial, nu aveam nici un răspuns.

M.G.: Ați citit Jack London?

A.A.: Exact, *Martin Eden*. Eu sînt tenace și inventiv. Există biblioteci, în penitenciarele federale. Am început să citesc cu atenție, cu foarte mare atenție. Și am găsit răspunsuri mai multe decât căutam. Aproape cu mirare, am descoperit că autorii erau mediocri, grăbiți, superficiali. Mai mult: scriau ca să scrie, scriau pentru ei. *Fortuna Star* m-a învățat să scriu. Primele două sute de pagini, le-am scris de zece ori. De fiecare dată, nu era mai bine. De fiecare dată, era altceva. A fost lung și greu. Dar aceasta comportă un mare avantaj: nu dătoz nicimînuî nimic. Nu am nici un mentor, nu am nici un stăpîn. Și pot să scriu ce vreau.

Cînd scriu, masa mea este lipită la perete – de preferință, într-un colț al camerei. Chiar în libertate, mă închid în cameră cu un zăvor mare: obișnuința de închisoare, nevoie de spațiu închis. Altfel, gîndurile mele, scrisul, nu mai au aceeași densitate. Ca să mă întorc la „masa mea“, pe peretele din față, cu pioane, îmi prind întotdeauna o listă. Toate personajele principale, numele lor, caracteristici fizice și morale, ideea pe care fiecare o vehiculează. Cîte odată pot sta, ore întregi, cu ochii pe această listă. Pot să mă gîndesc la altceva, dar subconștientul lucrează. El face legături surprinzătoare, sugerează anumite căi, anumite contacte. În închisoare, un gardian m-a întrebat dacă sînt foarte credincios. La fiecare inspecție, prin vizor, mă vedea cu coatele pe masă, cu bărbia în pumni, cu privirea fixată pe perete. Pe o altă pagină, tot pe perete, am o schemă precisă de un anumit loc: de exemplu, clădirea din *Fortuna Star* – etaj cu etaj, cameră cu cameră.

M.G.: Domnule Anghel aveți legături cu scriitorii sau editorii din România?

A.A.: Nu, deloc. La un salon de carte de la Montreal, am cunoscut un editor din România, nu are importanță numele lui, cred că l-am și uitat. I-am arătat dosarul de presă despre *Fortuna Star*. A citit și pe urmă s-a uitat la mine așa, inteligent: „E frumos scris! Ai adus-o bine din condei!“ Auzi! Credea, imbecilul, că scriu eu articole despre mine și că le public! Îi dădusem să citească o cronică publicată în „Lettres québécoises“, cea mai prestigioasă și mai serioasă revistă literară de aici. De atunci, nu-mi mai trebuie.

M.G.: Dar nici cu ceilalți scriitori români din Canada...

A.A.: Să fim serioși domnule! Care scriitorii?

M.G.: La lansări de carte, la saloane literare nu mergeți...

A.A.: Nu domnule! De ce să merg în saloane literare? Scriitorii merg să se întîlnească, să caute și să ofere, unii altora, un anumit reconfort. Ei schimbă păreri, sfaturi, merg împreună pe același drum. Drumul, eu nu știu ce înseamnă. Și nici nu vreau să știu.

M.G.: Nu sînteți deci legat de nici un grup, de nici o grupare literară. Sînteți un izolat...

A.A.: Eu sînt singur. Și în închisoare eram, am fost totdeauna singur. Nu aveam contacte cu alte ganguri, cu alții. Nu că eram eu mai cumsecade, mai sensibil, mai bun ca ei, ba dimpotrivă. Ca să faci închisoarea singur îți trebuie o mare forță. Ei mă respectau pentru forța asta.

Dar nu sînt izolat. Cu riscul de a vă dezamăgi, pot să vă spun că viața, nu a reușit să mă pună în genunchi. Mă simt excelent, am un moral excelent, încrederea nu mi-a lipsit niciodată. Nu am așteptat nimic de la lume din cauza aceasta, nu sînt dezamăgit. S-ar putea să fiu cinic – dar există un motiv convenabil: am un exces de realism.

M.G.: Dar aveți totuși încredere în cultură, în produsele minții, poate și-n posteritate...

A.A.: Da, am această încredere. Dar, poate că din cauza unei anumite pudori, a unui fel de modestie, nu am pus-o niciodată în cuvinte...

M.G.: Domnule Anghel, atunci dumneavoastră cum vă considerați: un scriitor canadian (sau quebechez) de origine română sau un scriitor român de limba franceză?

A.A.: Eu sînt un scriitor român, de limbă franceză. Am în sânge o trăsătură specific românească, o structură cerebrală, care este mai mult decât inteligentă. Am în sânge *le sens du tragique*.

M.G.: Acum la trecerea atîtor ani de la publicarea primului și deocamdată singurului dumneavoastră roman Fortuna Star, aveți totuși și alte proiecte literare?

A.A.: Da, am un proiect, dar nu vreau să-l discut. În literatură, ca și în banditism, proiectele nu se discută în public. Adevărata întrebare este alta: de ce nu am avut proiecte pînă acum? Răspunsul este simplu: n-am vrut și nu vreau să fac „carieră“. *Fortuna Star* mi-a luat opt ani din viață. Nu este un roman pe care-l poți repeta, sub o formă diferită, la fiecare doi ani. Pentru mine, un mare roman, un roman „total“ este o etapă de viață. Cînd îl termini, este ca și cum te-ai întoarce de pe front, te miri că încă trăiești. Cînd îl termini, nu poți să scrii altul cînd vrei tu – sau cînd vrea editorul. Trebuie să vină o altă etapă. Și, pentru mine, această etapă a venit.

